

PARTIZANAI APIE KOVĄ IR KASDIENĮ GYVENIMĄ

ADOLFAS RAMANAUSKAS-VANAGAS. KOVOS TAKTIKA IR OKUPANTŲ NUSIKALTIMAI PARTIZANŲ VARDU

Partizaninės kovos taktikos mus mokė žiauri tikrovė ir skaudžios aukos. [...]

[...]

Keletą metų mūsų pagrindžio jėgos buvo didelės, bet partizaninės kovos patirties ne tik kad stigo, bet, galima sakyti, apie tai beveik neturėjome net supratimo.

Priešas buvo ne tik nepalyginamai gausnis ir geriau ginkluotas, bet jau turėjo ne vienos dešimties metų kovos su pasipriešinimu, einančiu iš savo valstybės vidaus, patirtį.

Kovoje mes mokėmės iš kartaus patyrimo, kuris neretai buvo įgyjamas net gyvybės kaina.

Okupantai su mumis kovojo visomis be išimties priemonėmis ir būdais. Apie tai aš manau pasisakyti atskirai. Čia noriu tik pažymėti, kad visa tai, kas dėjosi bloga krašte, okupantai priskyre mums. Jie su istrebiteliais nesivaržydami naktimis plėšikavo, įvykdavo net žmogžudystes, apsirengę partizanų uniformomis, o paskui sakydavo, kad tai įvykdė „banditai“. Jie, kaip ir visur, laikėsi nuomonės: „Šmeižk, meluok – vis kas nors prilips“.

Buvo, žinoma, atsitikimų, kad ir partizanai padarydavo nusikaltimų, bet juos išaiškinus nusikaltėliai būdavo nubaudžiami labai griežtai – mirties bausme sušaudant. Tokie dalykai priešo propagandai, aišku, labai tiko ir ta pačia proga jie pridurdavo dar ir atitinkamus savo veiksmus.

Čia noriu pridurti, kad ir plėšikai neretai dangstydavosi partizanų uniforma. Pasitaikydavo, kad plėšikaudavo kartais net civiliai asmenys.

Ramanauskas-Vanagas A. *Daugel krito sūnų... Partizanų gretose*, Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 1999, p. 556–557.

ADOLFAS RAMANAUSKAS-VANAGAS. APIE KANKINIMUS IR KŪNŲ IŠNIEKINIMĄ

Priešas su pavergtąja lietuvių tauta elgėsi labai žiauriai. Šios rūšies veiksmais bolševizmui negali prilygti pačios tamsiausios jėgos, viešpatavusios kada nors pasaulyje.

[...]

Buvo nepaprastai retas dalykas, kad bolševikai tikrąjį Lietuvos partizaną sveiką paimtų į savo rankas. Esant beviltiškai padėčiai, partizanas pats nutraukdavo savo gyvybės siūlą, bet priešui nepasiduodavo. Tai kaip tik ir yra įrodymas, kad partizanas buvo sąmoningas kovotojas, pasiryžęs geriau netekti gyvybės negu pasiduoti priešui.

Kartais pasitaikydavo, kad bolševikams į rankas patekdavo sunkiai sužeistas partizanas, kuris nusišauti nebeįstengdavo. Priešas tuoj pat nustatydavo, ar jis gali išgyti, ar ne. Jeigu matydavo, kad sužeistasis mirs nuo žaizdų, stengdavosi iki mirties kuo labiau iškankinti, reikaludami gyventojų ir savo kovos draugų išdavimų.

Tuos partizanus, kurie pakliūdavo į jų rankas su nemirtinomis žaizdomis arba per išdavikus užmigdyti nuodais, baisiausiai kankindavo, bet žiūrėdavo, kad greit jie nenumirtų. Dažniau per ilgesnį laiką iki mirties nukankindavo tuos, kurie jokių išdavimų nepadarydavo.

Kartais jie sužeistuosius net greit nuveždavo ligoninėn ir gydytojai turėdavo teikti jiems pagalbą vien dėl to, kad vėliau juos galėtų dar labiau kankinti. Ligoninėje būdavo net speciali palata sužeistiems partizanams. Prie partizanų nuolatos stovėjo ginkluotų enkavėdistų ar sribų sargyba.

Tardydamo naktimis ir palatose, o partizanai kiek sustiprėjus saugumas jį išsiveždavo ir pradėdavo kankinimus, kurie dažnai baigdavosi mirtimi.

Partizanai būdavo kankinami pačiais žiauriausiais būdais. Jiems būdavo deginami padai, po nagais veriamos adatos, nulupami nagai, tempiami ir laužomi sąnariai, žalojami lyties organai, lupama oda ir t.t. Skyriaus vadas Žemaitis buvo net vinimis prikaltas prie sienos.

Mūsų tautos išgamos ir okupantai nuėjo iki to, kad net partizano mirtis jiems dar nereikšė galutinio atsiskaitymo. Jų sadistiška prigimtis sugalvojo tai, ko padaryti XX amžiuje būtų neišdrįsusi net nekultūringiausia pasaulio tauta. Pabrėžtina, kad viskas, kas čia paminima, buvo vykdoma pagal aukščiausiųjų Kremliaus valdovų direktyvas.

[...]

Pačiupe į savo rankas partizaną, jo uniformą rusai su sribais pasidalydavo. Dar įvykio vietoje nuo gyvo partizano ar jo lavono nutraukdavo batus.

Partizanų lavonai būdavo paliekami visiškai nuogi arba tik su apatiniais baltiniais.

Vieną kartą rusai su sribais partizaną nukovė prie savo namų. Tuo metu buvo areštuotas ir partizano tėvas. Visą kelią iki miestelio rusai su sribais privertė tėvą sėdėti ant sūnaus lavono krūtinės.

Kartais vienu virvės galu surišdavo nukautojo partizano kojas, o antrąjį pririšdavo prie vežimo. Stribai ir rusai važiuodavo susėdę, o lavoną vilkdavo žeme iki pat miestelio.

Ar begali būti kas niekšiškesnio?

Miestelyje partizanų lavonų išniekinimas tęsdavosi mažiausiai tris paras. Lietuvoje nerasime tokio miesto ar miestelio, kuriame nebūtų buvę niekinami partizanų lavonai.

[...]

Vasaros karštyje lavonus palikdavo ant gatvės grindinio gulėti ne mažiau kaip tris paras. Jie per tą laiką buvo draskomi šunų, aptūpti begalės musių. Prie lavonų pakaitomis būdavo uniformuoti arba civiliais drabužiais persirengę rusai ar stribai. Dažnai tos pareigos būdavo pavedamos miestelyje gyvenantiems šnipams.

Žmones varu varydavo pažiūrėti išniekintų partizanų lavonų, nes tuo norėdavo įbauginti visą lietuvių tautą.

Jeigu iš žiūrovų kas pravirkdavo ar pasigirsdavo užuojautos žodis, tą tuoj pat areštuodavo vietoje ir nusivarydavo sauguman.

Ramanauskas-Vanagas A. *Daugel krito sūnų... Partizanų gretose*, Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 1999, p. 569–572.

JUOZAS LUKŠA-DAUMANTAS. PARTIZANŲ STOVYKLA MIŠKE

Vos pradėjus švisti susmukom į mišką. Astra, įsileidusi į kailinių rankovę 9 mm pistoletą, ėjo pirmoj poroj su Pjūklū. Kiti sekėme iš paskos, stengdamiesi žengti jų išmintomis pėdomis.

Paryčiu buvo šiek tiek pasnigę. Todėl priėję dažniau važinėjamus didesnius kelius slėpėm pėdsakus. Bežygiuojant ir visai įdienojo.

Pralindę pro tankų eglėnų, vienas po kito sušokom į kelią. Pėdas bandėm slėpti taikydami į rogių vėžes. Kurį laiką taip paėję, pastebėjom iškeltą Astros ranką. Tai reikė – dėmesio! Toje vietoje turėjo iš kelio išsukti vėl į šoną, nepalikdami jokio pėdsako. Astra nulaužė keletą eglių šakų ir patiesė jas prie kelio. Paskui, atsistojusi ant jų, davė didelį šuolį į šalimais esančius krūmus. Ją pasekėm visi kiti. Paskutinysis šakas išdraikė plačiau, tarytum jos būtų nuslinkusios nuo vežimo. Nuo šios vietos

pėdsakus dar vis slėpėm apie šimtą metrų miško gilumon, šokinėdami po krūmokšniais, kur dar nebuvo sniego.

Priartėję prie stovyklos, jau aptikome partizanų ženklus. Netrukus susidūrėm su pirmaisiais sargybiniais. Pasikeitę slaptažodžiais, buvome vedami toliau. Dar keli šimtai žingsnių - ir pamatėme stovyklaujančių pirmąsias palapines. Jos buvo apdrėbtos šviežiu sniegu, pačios gamtos nuslėptos ir priderintos prie aplinkos.

Palapinės buvo pastatytos visai paprastai, panašiai kaip piemenys statosi iš šakų pašiūres nuo lietaus ar nuo žvarbaus rudens vėjo apsiginti. [...] Žemasis palapinės šonas, abu galai ir viršus buvo pridengti eglišakėmis. Viduje, ant žemės, taip pat buvo paklotas storas sluoksnis gerai išdžiointų smulkesnių eglių skujų, kurios saugojo nuo šalčio iš žemės ir tiko „ištaigingam“ guoliui. Prieš aukštąjį palapinės šoną – angą stovėjo sukrautos ažuolinių malkų rietuvės. Jos slėpė atvirąją palapinių angą ir kartu buvo naudojamos kurui.

Stovyklos budėtojas, sukryžiuavęs keletą sausų malkų gabalų, ramiai šildėsi prieš linksmai spragsinčią ugnelę. Ažuolinįs malkos degė puikiai, neskleisdamos jokių dūmų. Kiti vyrai buvo tik ką grįžę iš nakties uždavinių ir suvirtę savo guoliuose ramiai miegojo. Užsiklojimų nebuvo jokių. Gulėjo ir apsirengę, ir apsiavę, kiekvienu momentu pasiruošę netikėtam užpuolimui. Ir keista buvo stebėti šiuos miškinius, balta šerkšna padengtus kovotojus, kuriems alsuojant apie veidą žaidė smulkios sniego pusnelės. Ties kiekvieno galva kabėjo ar paremti stovėjo ginklai. Rytiniame palapinės gale vienas kovotojas buvo įsitaisęs kiek erdviau. Prie jo guolio nematėi nė ilgų ginklų. Kaip budintysis paaiškino, jis prieš kelias dienas buvo bolševikų sužeistas į nugarkaulį ir dabar kurį laiką turės pasirgti.

[...]

Po pietų tarėmės su miško kovotojais, kurių tarpe suradau ir savo buvusį mokslo draugą Rimvydą. Taktiniais sumetimais čia besilaiką partizanai turėjo dvi stovyklas. Antroji buvo nuo šios už trijų šimtų metrų.

Daugumas kovotojų atrodė gana suvargę. Apylinkės buvo neturtingos. Partizanų buvo čia apstu ir beveik visi turėjo laikytis miške. Žiemą dėl pėdsakų buvo labai retai teišeinama iš miško. Tai dar labiau sunkindavo jų pragyvenimą. Tekdavo ne tik pašalti, bet ir alkis buvo dažnas svečias. Drabužiai ir ginklai taip pat buvo žymiai prastesni už mūsų rinktinės vyrų.

Daumantas J. *Partizanai*, Kaunas: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2005, p. 153–154.

LIONGINAS BALIUKEVIČIUS-DZŪKAS. GYVENIMAS BUNKERYJE. DIENORAŠČIO IŠTRAUKA

[1948] Birželio mėn. 24 d.

Bjaurus lietus, kuris jau tęsiasi antra diena, pagadino man visai nuotaiką. Mūsų bunkeris padarytas senose žvyriaus duobėse ir ant lubų uždėtas nedidelis sluoksnis žemių. Dabar, kada pradėjo lyti, pro šitas lubas kaip pro rėtį vanduo varva ant mūsų galvų, „lovų“, popierių. Ant antrame „aukšte“ esančios lovos išdėstom visas šeimininkų atneštas lėkštes, puodelius, bliūdėlius. Pamažu sušlampa visos lubos, nuplyšta popierius. Apie 1 val. naktį nukraustau pagalves ir antklodes į pirmą „aukštą“.

Tačiau bunkeryje „gražiau“ pasidarė, kai apie 2 val. nakties į bunkerį įvirto šlapi Rugys, Šarūnas ir Bevardis. Žaibas neatėjo. Jo kol kas niekur negalima surasti. Šiaip taip sulaukėm ryto. Aš nemiegojau: užleidau vietą atvykusiems. Šiandien bunkeryje kaip tvarte. Pilna visur šlapių popierių, vanduo vis tebevarva. Prie viso to prisidėjo tas, kad pradėjom spausdinti laikraštėlį. Taigi 6 vyrai 2x5 bunkerėlyje vos galima būti. Taip tvanku ir drėgna!

Aš jau nuo pat ryto būnu lauke. Negaliu „atlaikyti“ bunkerio oro. Protarpiais pasižiūriu į dangų ir mintyse prašau Dievą, kad tik bent daugiau nelytų. Bet kur tau - visas dangus apdengtas storu pilkų debesų sluoksniu ir protarpiais purkšnoja smulkus lietus.“

Baliukevičius-Dzūkas L. „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: Lelešius-Grafas J., Baliukevičius-Dzūkas L. *Dienoraščiai*, Kaunas: Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga, 1994, p. 238.

LIONGINAS BALIUKEVIČIUS-DZŪKAS. PARTIZANŲ NUOTAIKOS. DIENORAŠČIO IŠTRAUKA

„[1948 m.] Lapkričio mėn. 10 d.

[...]

Aš suprantu, kad negali visi išeiti į mišką, bet mums taip pat reikia inteligentinių pajėgų. Mums taip reikalinga nauja srovė, kuri papildytų mūsų gretas. Kas gi išeitų, jei visi imtų atsisakinėti? Neveltui tad sakoma:

*„Kur dabar, tėvyne, dainiai,
Kur dainas tau pynė... “*

Taigi kurgi dingo jie, kurie anksčiau skiepijo mums tėvynės meilę, kurie ugdė mumyse drąsą, kurie skelbė, jog malonu yra už tėvynę mirti? Nejaugi tai buvo tik tuščios statinės skambėjimas, ir daugiau nieko?.. Mūsų poetas teisinasi, jog jis norįs išlaikyti savo kūrybą, savo šeimą. Bet juk yra aukštesnių idealų! Žinoma, galbūt, mes nepajėgiame suprasti jo poetinių „polėkių“. Tačiau yra žinoma, jog kaimas visada už tėvynę kovojo. Jis neklausė, kaip jam bus už tai atlyginta. Kai tėvynei kas nors grasindavo, kaimas išeidavo su savo tyra, paprasta ir kieta lietuviška širdimi kovoti. Jis žinojo, jog priešą reikia mušti, na, ir jį mušė – vyžoti savanoriai ir dabartiniai partizanai.

Aš dažnai pagalvoju, kas gi Tu esi, mano Tėvyne? Kodėl tavo vaikai tokie keisti, tokie savotiškai užsispyrę? Iš kur toji didelė pasipriešinimo jėga teka?

Aš jaučiu, jog aš savo kraštą pamilstu vis labiau ir labiau. Jeigu man šiandien kas pasiūlytų laisvę Amerikoje, aš neišvažiuočiau. Geriau žūti čia garbingai kovojant, negu rankas sudėjus laukti kažko iš kažkur nukrintant. Pagaliau mūsų kraujas nenueis veltui. Mes turėsime teisę visiems žiūrėti tiesiai į akis, nes mes savo tėvynės neapleidom. Na, ir kas gi mus nugalės, jei mes mirti nebijom, jeigu mes nugalėjome ir mirtį.

Bunkeryje visi miega. Tik aš vienas budžiu su savo nesibaigiančiomis svajonėmis. Mintys kaip paukščiai skraido, ir į krūtinę įsilieja karštos bangos...

[...]

[1948 m.] Gruodžio mėn. 25 d.

[...]

Vakaras. Guoba su Viesulu išeina alaus parvežti. Pamažu pas mus sueina visi „žaubukai“ (Vanagas, Žilvitis, Viesulas) su savo „gaspadoriumi“. Klausomės radijo. Iš visų pusių skamba kalėdinės dainos. Perduoda Anglijos karaliaus, popiežiaus, Trumeno ir kt. kalėdinius sveikinimus. Muzika, dainos... Tenai atgijo gyvenimas. Mūsų bunkeryje, po žeme, vienuolika vyrų susirinko praleisti Kalėdų. Kurgi tos Kalėdos dingo, kada viešpatauja šiluma ir jauki ramybė? Kalėdos po žeme!.. Rašau šias eilutes ir drebu iš šalčio.

Negalėčiau pasakyti, kad mūsų nuotaika būtų kalėdinė. Ji – dirbtinė. Visi susimąstę, tik retkarčiais pajuokauja...

...Pagaliau Viesulas ir Guoba atveža du bidonus alaus. Apie 2 val. visi išsiskirsto. Sugulam ir mes. Šiandien mano nuotaika žemiau nulio. Aš vėl pradėdu įsitikinti, kad ateinančiais 1949 metais vėl nieko nebus. „Prieš bolševizmą reikia pastatyti naują gyvenimą Vakarų valstybėse, paremtą visuotiniu

gerbūviu, kuris būtų lyg magnetas, kuris palengva pritrauks ir Rytų valstybes“, taip maždaug skamba Vakarų diplomatų žodžiai. Taigi, jie ten dar pirma kurs naują gyvenimą. Kiek tai truks, nežinia. Galbūt, penkerius metus, o galimas dalykas, kad dešimt ir daugiau metų. Sakysim, kad penkerius metus. Kažin ar liks kas nors iš Lietuvos po penkerių metų? Liūdna, pasiutusiai liūdna, kai pagalvoji, kad mes visi esam kaip tie nuteistieji myriop, kurie skaičiuoja savo gyvenimo paskutines valandas ir minutes. Gyvenimo laikrodžio rodyklė slenka vis lėčiau ir lėčiau. Mes dirbam ir kovojam...”

Baliukevičius-Dzūkas L. „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: Lelešius-Grafas J., Baliukevičius-Dzūkas L. *Dienoraščiai*, Kaunas: Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga, 1994, p. 260–268.